Allians under spänning

General John Deane, som under två år — från oktober 1943 till några månader efter krigets slut — var chef för den amerikanska militärmissionen i Moskva, har i en nyss utgiven bok *(The strange Alliance,* The Viking press 1947) berättat om sina erfarenheter under denna tid och format några allmänna omdömen om förhållandet mellan Ryssland och västmakterna. Hans bok är välskriven, rolig och upplysande, sannolikt den främsta källa som nu finns att tillgå för kännedom om USA:s och Rysslands militära och militärpolitiska relationer under kriget. Att boken kallats "Det egendomliga förbundet" beror inte på någon kritisk inställning gentemot det samarbete som ägt rum. Det sammanhänger med att Deanes skildring till stor del kommit att belysa de svårigheter i stort och smått som inställde sig vid försöken att samordna de ryska och amerikanska krigsansträngningarna.

I väsentliga punkter är Deanes uppfattning av Ryssland under kriget högst positiv. Han talar om soldaternas och de civilas mod, de militära chefernas förmåga, statsledningens skickliga och på lång sikt konsekventa politik; för de enskilda människor med vilka han kommit i beröring har han i regel starka sympatier. Någon hetsbok är hans arbete minst av allt, han har stora förhoppningar om ett gott förhållande mellan USA och Ryssland även i framtiden. Men han söker klargöra de hinder som härvid mött och möter, och han finner dem övervägande bottna i vissa särdrag hos den ryska politiken.

Samarbetet mellan de båda länderna under kriget kom till huvudsaklig del att bestå i amerikanska leveranser till Ryssland. Deane erinrar om den väldiga omfattningen av denna hjälp; uppskattad i pengar uppgick den till elva miljarder dollar, och till sändningarna hörde 4,5 miljoner ton livsmedel (tillräckligt för att ge varje rysk soldat några hekto förstklassig mat varje dag under kriget), 2.000 lokomotiv, 427.000 fordon och 13.000 stridsvagnar av olika slag. Förbluffande är de ringa förlusterna vid transporten trots ubåtskriget; bortåt 95 procent av de avsända varorna nådde Ryssland. Huruvida hjälpen var avgörande för Rysslands möjlighet att hålla stånd kan naturligtvis inte med säkerhet avgöras. Deane synes snarast hålla för troligt att hjälpen var av bestämmande betydelse.

Ett samordnande av de militära aktionerna kunde däremot endast i begränsad omfattning uppnås. De förhandlingar som fördes härom både i fråga om kriget mot Tyskland och kriget mot Japan — i vilket Ryssland inträdde först några dagar före Japans kapitulation — blev omständliga, irriterande och föga givande. De gällde dels gemensam planläggning av de allierade arméernas operationer i slutet av kriget, dels sådana saker som skyttelbombningen — enligt vilken engelskt och amerikanskt flyg skulle kunna landa i Ryssland och därefter vända tillbaka med ny bomblast —, översändande till hemlandet av från tyskarna befriade krigsfångar, utbyte av väderleksunderrättelser, anläggande av engelsk-amerikanska flygbaser på ryskt område. På alla dessa punkter visade ryssarna enligt Deane en obenägenhet att göra medgivanden, en långsamhet i uppfyllandet av givna löften, en oro för att bli lurade, som ledde till att man för sent, i alltför ringa omfattning eller inte alls kom till resultat.

Delvis hade dessa svårigheter närliggande och lättförståeliga förklaringar. Den ryska ledningen tänkte ständigt, skriver Deane, på de framtida utrikespolitiska konsekvenserna av vissa aktioner och avböjde därför ofta västmaktsförslag som ur rent militär synpunkt var uppenbart rationella. Sålunda ville ryssarna undvika kontakt mellan västmakternas militär och den polska motståndsrörelsen; under slitningarna i den polska frågan avbröt den ryska militären i stor utsträckning samarbetet för att förmå sina allierade till eftergifter; Eisenhower fick inte befria Prag, ty ryssarna ville komma först och därmed vinna politisk prestige. Då de västallierade bland sina fångar räknade tiotusentals ryssar i tyska uniformer, vägrade den ryska ledningen att erkänna att det här kunde vara fråga om förrädare, som inte gärna fick behandlas på samma sätt som ur tysk fångenskap befriade ryssar.

Emellertid fanns även andra och djupare liggande orsaker. Centralisationen i Ryssland gjorde det svårt att komma fram till ett beslut. Alla underordnade myndigheter uppträdde som ombud, med strikta direktiv som inte fick rubbas, och förda förhandlingar måste därför ständigt avbrytas för hänvändelser till den högsta ledningen. Att nå snabba och säkra beslut blev därför egentligen möjligt blott vid förhandlingar med Stalin själv. Härtill kommer den respekt och fruktan för överordnade som utmärker den strängt organiserade hierarkin. Fruktan för insyn och beblandelse med främlingar gjorde sig likaså ständigt gällande. Att placera de välklädda, välfödda och vid fritt umgänge vana amerikanska trupperna på ryskt område framstod som en fara för den ryska opinionen. Under sin vistelse i Ryssland var Deane — och detta gäller även hans kolleger — aldrig inbjuden i en rysk familj; de ryssar han själv bjöd hem visade en påtaglig oro för att genom umgänge med utlänningar utsätta sig för de överordnades eller den hemliga polisens misstankar. Naturlig och oreflekterad uppriktighet uppnåddes sällan eller aldrig. Ett slags surrogat härför utgjorde de fester som anknöts till alla förhandlingar; man skålade då under parollen "botten upp" för Stalin, Roosevelt, Churchill och andra notabiliteter, och den enda klara tanken blev efter en stund att om möjligt undgå redlös berusning.

Ryssarnas misstänksamhet blir enligt Deane den djupaste orsaken till svårigheterna. I grunden beror den, anser han, på den härskande åskådningen hos de ledande: kommunism och kapitalism kan i längden inte leva sida vid sida, arbetet för ett gemensamt mål innebär blott ett tillfälligt vapenstillestånd, till sist måste den ena parten bli herre över världen. Med denna uppfattning följer inte blott en strävan till territoriell expansion och femte kolonn-verksamhet, utan även tro på att "de andra" arbetar enligt samma metoder, att de aldrig släpper målet att undergräva eller krossa den kommunistiska regimen. Därför kunde ingen tacksamhet för de allierades hjälp vinna insteg i Ryssland; alla erbjudanden och understöd antogs vara så totalt bestämda av det egna intresset att de snarast möttes med misstankar. En fast politik som utgår från att gåvor måste köpas med gengåvor, att "affär är affär", är därför det bästa medlet att komma fram till rimliga uppgörelser. På lång sikt räknar Deane med en uppmjukning av den ryska diktaturen, varigenom ett uppriktigt och förtroendefullt förhållande skall kunna uppnås.

I detaljer har Deane åtskilligt av intresse att berätta. På Moskvakonferensen 1943 föreslog Molotov att Sverige skulle förmås att ställa flygbaser till de allierades förfogande; de amerikanska och engelska utrikesministrarna vägrade, då de ansåg det omöjligt att bereda Sverige tillräckligt skydd mot Tyskland. Till de roliga historierna hör skildringen av vilka aktioner man låtsade sig förbereda för att dölja planen till allierad invasion i juni 1944, "overlord"-planen. "Sanningen förtjänar en livvakt av lögner" (a bodyguard of lies) skämtade Churchill under debatten, och så fick camouflageplanerna beteckningen "livvakt". Roliga är också beskrivningarna av den sociala och särskilt den militära hierarkin i Ryssland; inför de ryska officerarnas uniformer, ordnar och preussiska disciplin verkar den amerikanska militären totalt "socialiserad", skriver Deane.

Herbert Tingsten

FRITZES
Kungl. Hovbokhandel
SVENN
Johan Bojers Erindringer
nu utkommen
den norska bokmarknadens förnämsta nyhet just nu.
10:—, inb. 11:70.
FREDSGATAN 2
Tel. Namnanrop. Stockholm.

AMERIKANSKA
Läkare påvisa att 2 kvinnor av 3 kan få *vackrare hy på 14 dagar!*

"Jag vill inte se åt dig längre", fräste Kathleen Posther i Hollywood, Kalifornien, ilsket åt sin spegel. "Nu ska du aldrig mer få visa mej den där glåmiga, otäcka hyn. Andra flickor har så vacker hy, och det vill jag också!

Se'n berättade min vän om Palmolives underbara 14-dagars metod: Hur 36 läkare, ledande hudspecialister, prövade metoden på 1285 kvinnor, och att de konstaterade, att 2 av 3 kvinnor fått en vackrare hy på endast 14 dagar.

Palmolives 14-dagars metod prövades under kontroll av 36 läkare på 1285 kvinnor med olika sorters hy

"Här är allt Ni behöver göra:

Tvätta ansiktet med Palmolive Tvål. Massera därefter in Palmolives mjuka, härliga lödder i 60 sekunder. Skölj.

Gör detta tre gånger om dagen i 14 dagar. Verkan av Palmolive-löddret kommer Er till godo genom denna renande massage.

14 dagar efter det jag började med denna metod, var min hy friskare, klarare — såg mycket renare ut också."

Ni också bör kunna se vilka förbättringar hyn kan undergå på endast 14 dagar.

Mer än tvål — ett skönhetsmedel

Om Ni önskar en hy, som väcker varje kvinnas avund — beundran hos varje man, börja då med Palmolive-metoden redan i kväll.

Kom ihåg, att Palmolive-metoden prövades av 1285 kvinnor i alla åldrar — från femton till femtio, representerande alla hudtyper. Torr! Fet! Normal! Ung! Gammal! Och hos 2 av 3 av dessa kvinnor påvisades många förbättringar hos hyn, och det på 14 dagar.

Skäl nog för varje kvinna, som längtar efter en vackrare hy, att börja med denna metod att använda Palmolive Tvål.

Tag Palmolive även till badet. Det rikliga, välgörande löddret gör badet till en njutning.

Ni, som redan prövat Palmolives 14- dagars metod — Ni har säkert själv flera värdefulla synpunkter att komma med. Berätta hur metoden verkade just i Ert fall. Edert utlåtande kommer icke att användas utan Edert speciella medgivande. Palmolive kommer med stort intresse och tacksamhet att ta del av Ert brev, som Ni adresserar till "14-dagars metoden", Palmolive, STOCKHOLM.

Palmolive Shampoo är för håret med Palmolive Tvål är för hyn

Snillet och själssjukdomen

TORSTEN SONDÉN: Tegnérs psykiska ohälsa. Lund 1946. (Ur Lunds universitets årsskrift).

DEN GAMLA FRÅGAN om ett eventuellt samband mellan själssjukdom och litterärt snille tränger sig lätt fram i Sverige, där så många av genierna har gått utanför det matematiska tänkandets och den borgerliga livsföringens råmärken. Tegnér, Fröding, August Bondeson och Ernst Josephson (som ju också var skald), levde tidvis innanför stängda hospitalsgrindar, mer eller mindre fortsättande att skriva. Lidner och Stagnelius var svåra alkoholister, Stagnelius kanske också på annat sätt egendomlig. Ernst Ahlgren tog livet av sig, och fru Nordenflycht försökte göra det. Birgitta, Jesper Svedberg och Emanuel Swedenborg hade hallucinationer. Wivallius satt inte utan skäl i fängelse, och Almquist flydde för att slippa komma dit. Två varandra så olika författare som Strindberg och Onkel Adam ansågs ibland stå sinnessjukdomen mycket nära. "Man äger ej snille för det man är galen", men vem vet om dessa snillen skulle ha ägt samma slags snille som de hade, om de inte också hade varit en smula galna? Man kan t. o. m. fråga sig om inte latenta anlag till sinnessjukdom ibland kan hänga ihop med litterärt snille. Både Fredrika Bremer och Viktor Rydberg hade sinnessjukdom i släkten, fast de själva var friska. En nu avliden svensk professor i psykiatri brukade som argument mot sterilisering av sinnessjuka anföra att om en energisk sådan hade varit genomförd på 1500-talet, så skulle konung Gustav II Adolf aldrig ha blivit född. Om den hade varit genomförd i slutet av 1700-talet, skulle Fredrika Bremer aldrig ha blivit född.

Den så att säga berömdaste av svenska sinnessjukdomar är Tegnérs, och man har länge frågat sig hur den skall beskrivas och vad den skall kallas. Det är inte lätt för läkarna att ställa diagnos på en patient som redan för hundra år sedan definitivt lämnade väntrum och undersökningssal, men det är tydligen lockande, och det finns gott om frågor att göra. Tegnér hörde till de himmelshögt jublande och de till döden betryckta: betyder det att man skall kalla honom "manisk-depressiv"? Han var i ungdomen "sluten inom sin magra personlighet", men blev sen fetlagd och talför: var han då mest "schizotym" eller mest "cyklotym"? Han fick slaganfall 1840, men hur gammal var åderförkalkningen hos honom? Han uppträdde i vissa avseenden helt annorlunda än våra biskopar veterligen brukar göra: berodde det på att han var galen eller på att konvenansen för biskopar var en annan på den tiden än nu? Det gick en "åder av galenskap" genom hans släkt: men hos vilka släktmedlemmar och hur? Det är ett urval av de psykiatriska Tegnérproblemen och ett exempel på vad den senaste skriften i ämnet diskuterar, dr Torsten Sondéns lärda och fina undersökning "Tegnérs psykiska ohälsa". Att försöka recensera den skulle vara ett om inte galet, så oförståndigt företag av en vanlig litteraturrecensent, men något drag i skriften kan man kanske få framhålla, eventuellt understryka.

Det gäller året 1825, det stora psykiatriska året hos Tegnér, "Mjältsjukans" och orons år, då han ofta vred sig i kval och grät på sin säng och brevledes och diktledes slungade Jobs förbannelser mot tillvaron. Svårmodet börjar egentligen redan på våren 1824 och sätts då av Tegnér själv i samband med en ungdomsväns död, men så tycks det bli en paus, och först den 29 januari 1825 hör vi talas om det igen. Tegnér lider då av något som han kallar kolik och hemmorrojder och som kanske nutida läkare skulle ge andra namn, och har dessutom, menar han, gikt. Allt detta nedsätter lynnet så att han tål varken sig själv eller andra. Fyra, fem veckor senare registrerar han mjältsjuka och människohat och dessutom bekymmer som han beskriver i följande ord: "Dem jag ej kan anförtro åt någon." Även till en läkare har han i februari 1825 antytt att han "bar på en sorg, som han icke vill yppa". Sedan kommer under årets lopp följande termer i en jämn ström i hans brev: svårt lynne, förnedringstillstånd, mörk sinnesstämning, mörkt lynne, åder av galenskap, inflammerad hjärna, vansinnighet, sjukligt och förstämt sinne, dåligt humör, huvudyrsel, nedstämt lynne, nedstämning och leda, gråt, hysteri, hypokondri och sinnessjukdom, det senare ett ord som inte var fullt så starkt i betydelsen då som nu. Ibland förbinder han själslidandet med sina kroppsliga plågor, men ibland skiljer han dem åt. "De tror att min lever är attackerad", säger han en gång om sin läkare. "De narrarne! Själen är attackerad." Då och då kommer de hemlighetsfulla antydningarna igen om något som inte kan sägas, och han säger det inte.

Jo, han sa det till en, till Martina von Schwerin. För henne omtalade han att tårarnas källa var olycklig kärlek och att kärlekens föremål var en fru Eufrosyne Palm, god vän till hans hustru och själv hustru till en av hans goda vänner, bosatt mitt emot Tegnérs på Gråbrödersgatan i Lund. Saken är förut nämnd i litteraturen, och dr Sondén ger klart besked om den, men tycks ha en viss läkarmisstro till tanken att bara en olycklig kärlek skulle kunna ta sig så vulkaniska utbrott som dem som förekom i Tegnérs själ vid denna tid. Han vill gärna ha med ordet arterioskleros också. Om det är riktigt, därom kan man knappast döma om man inte är fackman i antingen psykiatri eller kärlek, helst bägge delarna. Men kanske finns det unga människor, kvinnor helst, som skulle vara villiga att intyga att olycklig kärlek, fullständigt utan åderförkalkning, kan vara tillräcklig orsak till både vansinne och kroppslig sjukdom. Hos Tegnér tycks det vara så att kärleksolyckan träffade honom vid en tidpunkt då han redan hade en smula ont i mage och lynne, men att den då band honom vid sjukdomen. Den 1 september 1825 skriver han: "En obeskrivlig oro jagar mig alltjämt ur det ena ögonblicket i det andra och släpper aldrig sitt rov: jag har ingen ro om dagen och ingen sömn om natten". Är det inte, skulle man vilja fråga de sakkunniga, en exakt beskrivning av det som kallas för olycklig kärlek?

Tegnér har skrivit en del kärleksdikter, men ingen ömmare än en av dem som han riktade till Eufrosyne Palm. Den bör ha tillkommit i slutet av 1824, då hans kärlek just hade börjat och dock redan stod nära den hemska stund då den skulle avvisas. Han talar i den, det är dikten "Grannskapet", om kyssar och djärva drömmar, om den älskades sköna sång och hjärta och äd'a anletsdrag och om hennes "rodnande liljor" — som man uttryckte sig på den tiden. En del av hans dikter till henne är bevarade i hennes släkts papper, men inte den. Under sjukdomstiden, den riktiga sjukdomstiden på 1840-talet, återkommer han ibland till tanken på henne och lägger töre under minnena. I en passus i den långa dikten "Resminnen" tycks han i lite dunkla ordalag vilja säga att hans erotiska liv har haft tre avdelningar: ungdomstiden, tiden då han älskade Eufrosyne Palm och tiden då han älskade Emili Selldén i Växjö. Man förvånar sig över att han inte nämner den beundrade och behagliga Martina von Schwerin, men hans kärlek till henne var inte av samma slag som den till de andra. Han kunde inte hoppas vinna henne; det förhindrade dåtidens sociala avståndsbedömning. Då hon en gång smällde igen hjärtats grind inför ögonen på honom blev han förargad och beklagade sig högljutt; då Eufrosyne Palm ett halvt år senare smög sig ut ur draget från hans lidelse blev han sjuk av oro, men teg om sin oros orsaker. Utom för Martina von Schwerin. För hennes lyssnande uppmärksamhet tackade han henne sen i vackra rader:

> Sköna biktmor, vad för dig jag biktat,
> göm det du liksom ett lyte göms!

En direkt jämförelse mellan de två damerna har Tegnér en gång gjort i ett brev; det är den 7 november 1825. "I allmänhet", säger han, "måste man för umgänget föredra fruntimmer i de högre klasserna med sin högre bildning; är åter frågan om allvarligare förbindelser — för hjärtat t. ex. — så ger jag, av flera skäl, medelståndet företräde." Trots det klara ordet har man ofta antagit att Tegnér skulle ha givit Martina von Schwerin företrädet. Man har, anser dr Sondén, stundom varit benägen att bagatellisera förälskelsen i Eufrosyne Palm, och det vore obefogat att göra. Den var hans "stora kärlek".

Frågor av det här slaget kan tyckas ligga helt och hållet på det biografiska planet, för att inte säga skvallerplanet, men de har i detta fall en tydlig litterär anknytning. Det är nämligen ur 1825 års smärta och leda och labilitet som dikten "Mjältsjukan" har sprungit fram, vår poesis våldsammaste uttryck för människoförakt och livsångest. Troligen skrevs den nära årsskiftet 1825—1826, då Tegnér kände att såret började ärra sig och elden i hans själ beströs av grå, dyster aska. Underligt att tänka sig att hela detta berg av poetisk lava hos en stor skald har välvts upp över svärmeriet för en fru om vilken inget rykte har kunnat förtälja annat än att hon var god, glad, snäll, fet och annars obetydlig, och att hon sjöng vackert.

O. H—g

Söderbloms brev i disputation

Nils Karlström gratuleras av förste opponenten professor K. B. Westman (t. h.).

Från Dagens Nyheters korrespondent.
UPPSALA, lördag.

En uppmärksammad disputation ägde på lördagen rum i Uppsala, där teol. lic. och fil. kand. Nils Karlström försvarade en avhandling om "Kristna samförståndssträvanden under världskriget 1914—1918 med särskild hänsyn till Nathan Söderbloms insats".

Publiktillströmningen var så stor att disputationen fick flytta till större lärosal. Bland de närvarande märktes ärkebiskopinnan Anna Söderblom och talrika representanter för den teologiska fakulteten. Förste opponent var professor Knut B. Westman, andre opponent docent Bengt Sundkler och tredje opponent docent Ruben Josefson.

Respondentens viktigaste källa hade varit Nathan Söderbloms brevsamling, omfattande inte mindre än 40.000 brev. Han skildrar Söderbloms utveckling fram till 1914 och hans ekumeniska insats under världskriget. Professor Westman uttryckte förhoppningen att författaren skall kunna genomföra sin avsikt att fortsätta framställningen fram till ekumeniska mötet i Stockholm 1925.

"Kvarter i Gamla stan bör behandlas varsamt"

Riksantikvarien har ansett sig redan nu böra ingripa för att åt eftervärlden rädda den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i kvarteret Mercurius mellan Storkyrkobrinken, Stora Gråmunkegränd, Stora Nygatan och Västerlånggatan.

Riksantikvarien har framfört sina synpunkter i skrivelse till regeringen, vari han förklarar att han funnit som sin plikt att redan nu framhålla att det är nödvändigt att kvarteret behandlas med den största varsamhet med hänsyn till sitt kulturhistoriska värde.

LANTMÄTARMÖTET AVSLUTAT

Lantmätarmötet avslutades på lördagen med föredrag av byråchefen Allan Nordenstam om Byggnadslagstiftningen och lantmätarna. Bland åhörarna var statssekreterare Arne Lundberg och andra representanter för kommunikationsdepartementet.

Den nya byggnadslagen ger lantmätarna ökade befogenheter i fråga om befattningen med planväsendet, men medförde också ökat ansvar både för lantmäteriet i dess helhet och för de enskilda förrättningsmännen, sade han bl. a. Han hoppades att lantmätarna skall använda sitt inflytande för att hjälpa till att leda samhällsbildningen in på riktiga och förnuftiga banor.